

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

Η ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΝ ΠΑΙΔΕΙΑ

Ευγενία Φλογαΐτη: *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, Αθήνα 1993

Τη χρονική περίοδο που γράφονται αυτές οι γραμμές, κυριαρχούν τα συνθήματα και οι εκλογομάχοι προσπαθούν με κάθε μέσο να κερδίσουν τις εντυπώσεις. Είναι ίσως λίγο ουτοπικό και σίγουρα περιθωριακό ν' ασχολείται κανείς με βιβλιοπαρουσιάσεις. Όλα δείχνουν «από χέρι καμένα», ο τίτλος όμως και το περιεχόμενο του συγκεκριμένου βιβλίου αποτελεί όχι μόνο πρόκληση, αλλά και πρόσκληση-πρόταση δράσης και απάντηση σ' εκείνους που επιχειρηματολογούν με πάθος στα μπαλκόνια, τις πλατείες, ή μπροστά στις κάμερες, κάνοντας κατάχρηση του μορίου «θα» και υποσχόμενοι πατρικά ότι θα αναλάβουν το μέλλον αυτής της χώρας.

«Περιβαλλοντική Εκπαίδευση», λοιπόν, εκπαίδευση με, από και για το περιβάλλον, η πεμπτουσία της πολιτικής πράξης σήμερα, είναι το μήνυμα προς όλους όσους χρήζουν εαυτούς σωτήρες της ελληνικής κοινωνίας. Η Ευγενία Φλογαΐτη με συστηματική δουλειά χρόνων και οι Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις με μια λιτή και σοβαρή έκδοση προσέφεραν στους φοιτητές, τον εκπαιδευτικό κόσμο αλλά και σε κάθε σκεπτόμενο κι ευαισθητοποιημένο αναγνώστη ένα αξιόπιστο βιβλίο-εγχειρίδιο, στόχος του οποίου είναι ν' απαντήσει στο ερώτημα «τι είναι η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση».

Σαφές πλεονέκτημα του βιβλίου είναι η προσπάθεια της συγγραφέως να επικεντρώσει την έρευνά της στην όσο το δυνατό πιο ολοκληρωμένη καταγραφή της ταυτότητας του όρου «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση». Η προσπάθεια αυτή δίνει έκταση και βάθος στον επιμέρους προβληματισμό και γίνεται αφορμή για μια εξαιρετικά ενημερωμένη παρουσίαση της έννοιας «περιβάλλον», έννοια η οποία «παραπέμπει αυτόματα στην οικολογική κρίση και στην πολυδιάστατη έννοια της οικολογίας».

Η ανθρώπινη επέμβαση στο περιβάλλον έχει, σύμφωνα με τη συγγραφέα, χαρακτήρα εξούσιαστικό, με κριτήρια ανθρωποκεντρικά. Κύρια επιδίωξη είναι η εξασφάλιση μιας ανετότερης και καλύτερης ζωής, μόνο που σε προτεραιότητα τίθεται τελικά η ποσοτική και όχι η ποιοτική αναβάθμιση. Υιοθετώντας τη λογική της άκρατης ανάπτυξης ο σύγχρονος άνθρωπος γίνεται έρμαιο του καταναλωτισμού, χρησιμοποιώντας ως εργαλείο την τεχνολογία και ως μέσο, κεφάλαιο αλλά και ενέχυρο το φυσικό του περιβάλλον. Μέσα

από αυτό το σκεπτικό η συγγραφέας οδηγείται στον εντοπισμό των παραγόντων που συνθέτουν τη ραχοκοκαλιά της οικολογικής κρίσης των καιρών μας (υποβάθμιση του εδάφους, αποδάσωση, ρύπανση του αέρα και των υδάτων), σε συνδυασμό με το ολοένα εντεινόμενο —ιδιαίτερα στις χώρες του Τρίτου Κόσμου— δημογραφικό πρόβλημα.

Ιδιαίτερα, εξάλλου, ενδιαφέρουσα είναι η αναφορά στην ιστορία της επιστήμης της οικολογίας. Αξιοποιώντας ένα ευρύτατο βιβλιογραφικό υλικό με οξύνεια και τιμιότητα ξεκινά από τους τίτλους αρχαιότητας («οίκος και λόγος», άρα οικολογία είναι «η επιστήμη που εξετάζει τις σχέσεις που αναπτύσσουν οι οργανισμοί με το περιβάλλον τους») και καταλήγει σε έννοιες-κλειδιά, όπως το οικοσύστημα και η βιόσφαιρα-οικόσφαιρα. Σημαντική είναι η διαπίστωση ότι η επιστήμη της οικολογίας κατακερματίζεται —για ακαδημαϊκούς κυρίως λόγους— σε επιμέρους κλάδους, όπως η γεωλογία, η κλιματολογία, κ.α.

Αναπτύσσοντας την υπόθεση Γαία (James Lovelock) και την έννοια του τοπίου (landscape) η συγγραφέας περνάει σε ολιστικές θεωρήσεις, που αναδεικνύουν την οικολογία ως τη νέα μέτρα των επιστημών, υποκρύπτουν όμως και τον κίνδυνο της αβασάνιστης γενικολογίας και της στείρας θεωρητικοποίησης. Επισημαίνει ότι «για να κατανοηθούν οι μηχανισμοί των οικολογικών διαδικασιών είναι απαραίτητη η συμπληρωματικότητα και η συνεχής αλληλεπίδραση μεταξύ ολιστικών και αναγωγικών διαδικασιών και μεταξύ συνθετικής και αναλυτικής λογικής».

Η κρισιμότητα των ανθρώπινων επιλογών για το μέλλον της Γης προσδίδει στην οικολογία μια κοινωνική και πολιτική πτυχή, που τα τελευταία χρόνια την έχει αναπόφευκτα σηματοδοτήσει και ως κίνημα. Στο τρίτο κεφάλαιο του βιβλίου διατρέχονται όλες σχεδόν οι τάσεις, ενστάσεις και διαστάσεις του παγκόσμιου οικολογικού κινήματος (προστασία, διατήρηση, τεχνοκεντρισμός, οικοκεντρισμός). Η εικόνα που σχηματίζει ο αναγνώστης είναι ενδεικτική: ο οικολογικός χώρος συγκεντρώνει μια ευρύτατη γκάμα ιδεολογικών, επιστημονικών και κοινωνικοπολιτικών τάσεων, τις οποίες όμως αδυνατεί να συνθέσει σε μια ολοκληρωμένη πρόταση. Το αποτέλεσμα είναι ένα «οικολογικό νεφέλωμα» εν εξελίξει, που προσπαθεί κατ' αρχήν ν' αφομοιώσει με τρόπο λειτουργικό τα ετερόκλητα στοιχεία του.

Εδώ έρχεται να ενσωματωθεί η καταλυτική δράση της εκπαίδευσης. Μετά από μια εκτενή εισαγωγή-ιστορική αναδρομή, η συγγραφέας επικεντρώνει τον προβληματισμό της στη σχέση παιδείας και αγωγής με τη δημιουργία οικολογικής συνείδησης. Καταφεύγει βέβαια στο χιλιοειπωμένο «το τι συμβαίνει στην εκπαίδευση δεν είναι ανεξάρτητο από αυτά που συμβαίνουν στην κοινωνία» και στο ότι «η εκπαίδευση είναι ο κατ' εξοχήν φορέας διατήρησης και αναπαραγωγής της κυρίαρχης ιδεολογίας και του οικονομικού, κοινωνικού και πολιτισμικού κατεστημένου». Κανένας, ωστόσο, δεν μπορεί να αμφισβητήσει τη διαχρονικότητα αυτής της άποψης. Μιλώντας για οικολογία, μιλάμε πάνω απ' όλα για μια στάση ζωής, στην οποία ο άνθρωπος εκπαιδεύεται από τη γέννησή του. Η αντίληψη του μέτρου των πραγμάτων και ο σεβασμός προς το περιβάλλον συνιστούν προσωπικό επίτευγμα του καθενός μας και απαιτούν σοβαρή δέσμευση και συνεχή προσπάθεια, αν στοχεύουμε στην αρμονική συμβίωση με όλες τις μορφές ζωής στον πλανήτη κι όχι στην επιβίωση με κάθε τίμημα. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση χωρίς ν' αποτελεί «πανάκεια», προσφέρει ίσως «το σπέρμα αυριανών απαντήσεων» καταλήγει η συγγραφέας.

Γιάννης Σακιώτης